

ПОЛІТИЧНЕ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ

О. І. Зімовін (м. Харків)

Статтю присвячено аналізу звернень суб'єктів до сфери політичного в конструюванні історії власного життєвого шляху. З позицій дискурсивної психології проаналізовано 296 розповідей про життєвий шлях. Респондентів спеціально не розпитували про роль політики в їхньому житті – вони зверталися до неї, коли цього вимагала логіка власного автобіографічного дискурсу. Виокремлено чотири дискурсивні стратегії звернення до політичного: політичне як джерело життєвих складностей (людина покладає відповідальність за власні проблеми на політичні умови); політичне як патріотичне (висловлення любові до своєї батьківщини та конструювання ідентичності патріота); політичне як предмет повсякденної комунікації (політика – тема для розмови зі значущими іншими); заперечення політичного (знецінення держави, влади, нігілізм у сфері політичного). Також охарактеризовано дві стратегії ізоляції від політичного: дискурсивна ізоляція – коли людина висловлює своє бажання триматися осторонь від політичних відносин, та мовчання – коли суб'єкт взагалі не використовує політичний дискурс у конструюванні власного життєвого шляху.

Ключові слова: політика, життєвий шлях, особистість, дискурс, дискурсивна психологія.

Постановка проблеми. Особистість, як сучасниця певної епохи (за влучним висловом Б. Г. Ананьєва), не може не помічати тих складних і бурхливих трансформацій, які відбуваються в українському суспільстві. Реформування різних систем (освітньої, медичної, політичної, економічної тощо), тривання антитерористичної операції на сході зачіпають цілі соціальні групи та кожного особисто. Отож постає питання: яким чином політичне відображається в життєвому шляху особистості, тобто як людина конструює історію власного життя, виходячи з наявних політичних умов, які дискурсивні ресурси та стратегії вона при цьому використовує, як співвідносить сенси та значення власного життя з наявною політикою? Вирішенню перелічених питань і присвячено цю статтю.

Нехай політичне і має безліч інтерпретацій у тлумачних словниках, де можна побачити як найбільш вузькі дефініції політики як діяльності державної влади, партії або суспільної групи, так і найширші – усі питання і події суспільного та державного життя [2], нас будуть цікавити не словникові визначення, а саме мовлення людей про їхнє життя та відображення в такому автобіографічному дискурсі сфери політичного.

Аналіз останніх публікацій та виокремлення невирішених частин загальної проблеми. Ставлення людини до влади, до політичного розглядалося у філософії Дж. Батлер. Розвиваючи підхід М. Фуко та підкріпивши його психоаналітичною теорією З. Фрейда, дослідниця відзначає, що сама сутність людини як суб'єкта визначається тією владою, під дією якої вона перебуває [10]. Суб'єкт насправді не може відмежуватися від владних, політичних відносин, адже вони зачіпають саму його сутність як такого, що створюється в різних дискурсивних суспільних практиках. При цьому, абсолютизуючи вплив влади на людину, Дж. Батлер зовсім нехтує тим фактом, що людина, навіть фактично будучи залученою до політичних стосунків, може ізольоватися від них на рівні індивідуальних інтерпретативних схем та репертуарів.

Політичний дискурс досліджував свого часу П. Серіо [8]. Хоча він і зосереджував свою увагу передусім на мовленні радянських політичних лідерів, важливою видається його характеристика останнього як пародії на науковий дискурс (постає питання: якою мірою ми можемо розглядати мовлення будь-яких політичних лідерів як пародію на наукове, тобто чи є правочинним розширення характеристики Серіо?), а також як такого, що декларує власну гомогенність, однак має при цьому в самій своїй основі виражену неоднорідність.

Широкої відомості набули праці Т. ван Дейка, зокрема “Дискурс та влада” [4]. Дослідник показує, як відтворюється влада, яким чином вона контролює дискурс і як саме політичне конструюється в дискурсі, які структури має політичний дискурс. Разом з тим, як і Серіо, ван Дейка не цікавлять конкретні люди, особистості, що живуть в сучасному світі та, звісно, мають стосунок до політичного: він звертається до дискурсів ЗМІ, лідерів думок, обговорення макросоціальних тем, зокрема расизму, але як усе це сприймає та оцінює індивідуальний суб'єкт крізь призму власного життя – це, власне, залишається за кадром.

Сучасні дослідження політичного дискурсу, які проводилися І. В. Жадан [5; 6], дали змогу визначити пропозиції політичного дискурсу молоді (учнів старших класів, студентів вишів з усієї України), охарактеризувати систему політичних цінностей, реконструювати політичну картину світу юнацтва, але, по-перше, дослідницю цікавили власне самі пропозиції політичного дискурсу, а не те, як він вплітається у конструювання життєвого шляху; по-друге, вона була зосереджена на політичній соціалізації представників окремої вікової групи. Ми вважаємо перспективним дослідження якраз повсякденного мовлення про політичне, коли дослідник не розпитує людину, стимулюючи її до розкриття власного ставлення до владних та соціальних стосунків, а спостерігає, як вона сама звертається до сфери політичного, конструюючи історію власного життя.

Те, як людина вибудовує життєвий шлях, привертає увагу багатьох дослідників: як зарубіжних – так звана перспектива життєвого шляху (Г. Еддер, Ж. Жиле, Л. Кейн, В. Хайнц та ін.), так і вітчизняних (Б. Г. Ананьєв, В. Ф. Моргун, Т. М. Титаренко та ін.). У перспективі життєвого шляху останній розуміють як послідовність соціально визначених подій та ролей, які індивід приймає протягом тривалого часу [11, р. 22]. Життєвий шлях – результат взаємодії саморозвитку особистості та зміни соціальних контекстів. Б. Г. Ананьєв розумів під життєвим шляхом історію формування та розвитку особистості в певному суспільстві [1, с. 86]. У монографії “Психологія життєтворення особистості в сучасному світі” [7] розроблено модель соціально-психологічних практик життєтворення особистості (Т. М. Титаренко), сформульовано нове соціально-психологічне розуміння мотивації (В. О. Климчук), розглянуто життєтворення особистості в субкультурах проблемної молоді (Б. П. Лазоренко), у сімейних та подружніх стосунках (О. Я. Кляпець, Ю. А. Любімова, Ю. Д. Гундერთайло), у віртуальному світі (В. В. Посохова, В. В. Савінов). Отже, у життєвому шляху переплітається соціальне та індивідуальне. При цьому слід пам’ятати про постмодерну складність як соціального, так й індивідуального, адже вони характеризуються плюральністю, різноманітністю та конфліктністю. Водночас те, яким чином зав’язується вузол соціального та індивідуального в історії життя конкретної людини, а зокрема, як вплітається політичне в індивідуальну історію життєвого шляху, залишається відкритим питанням.

Проблемність нашого дослідження зумовлюється як необхідністю співвіднести життя особистості з політичним (загальний аспект дослідження), так і з’ясувати дискурсивні стратегії звернення до політичного в конструюванні історії життєвого шляху, які використовуються на різних його етапах (конкретний аспект дослідження).

Мета статті: виокремити стратегії звернення особистості до політичного в конструюванні історії життєвого шляху.

Вклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічною основою нашого дослідження стала дискурсивна психологія (Дж. Поттер, М. Везерелл, Р. Харре, Д. Едвардс), оскільки саме цей підхід постулює одночасну продуктивність та продукваність дискурсів – суб’єкти конструюються в дискурсах, але й самі за допомогою агентивності, вибору, рефлексивного позиціонування (Р. Харре) здатні змінювати наявні та створювати нові дискурси. Три ключові принципи цього підходу: одночасна конструктивність та сконструйованість дискурсів, їхня локальність щодо соціальних контекстів та спрямованість на дію [12]. Характерною рисою дискурсивної психології є дослідження повсякденного мовлення звичайних людей, що зближує її з етнографією та відрізняє від критичного дискурс-аналізу, теорії дискурсу Е. Лакло і

Ш. Муфф та інших дискурс-аналітичних підходів. Як люди створюють значення дій та подій за допомогою мови – ось найбільш загальне питання, якому приділяє увагу дискурсивна психологія. Нас цікавить, яким чином люди використовують політичний дискурс, звертаються до політичного, конструюючи історію власного життєвого шляху, тобто надаючи значення подіям та діям у структурі життєвого шляху.

У дослідженні взяли участь 296 осіб: 220 – студенти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна віком 17-21 років, що нормативно відповідає, за Б. Г. Ананьєвим, етапу старту життєвого шляху; 46 осіб – зрілі особи віком 35-45 років (етап кульмінації життєвого шляху); 30 осіб – особи літнього віку 60-78 років (етап фінішу життєвого шляху).

Було використано такі методи: письмова розповідь про себе і своє життя – для характеристики історій життєвого шляху досліджуваних; аналіз дискурсивних стратегій звернення до політичного в конструюванні життєвого шляху – для виявлення значень та сенсів політичного в контексті життєвого шляху.

Підкреслимо, що, збираючи розповіді респондентів про життєвий шлях, дослідник ніде не вказував, що його цікавить політичний дискурс, тобто звернення респондентів до політичного зумовлювалося самою тканиною того автобіографічного дискурсу, який вибудовував кожний з них особисто, контекстом їхнього життєвого шляху.

Результати дослідження. Почнімо з характеристики частоти звернень до політичного в конструюванні історій життєвого шляху. Загалом, з усієї вибірки тільки 12,7 % респондентів так чи інакше згадали про політичне або використали його в конструюванні значень та сенсів свого життя. Такий результат дає підстави зробити припущення про незначну політичну активність, низьку залученість населення до політичних процесів. А проте слід бути обережними в перенесенні отриманого показника на всю генеральну сукупність – населення України, адже, по-перше, не було забезпечено участь професійних політиків у дослідженні, не контролювалося, чи є особа громадським активістом, чи ні; а по-друге, усі респонденти проживають в одному і тому ж регіоні.

Частота звернень до політичного змінюється протягом життєвого шляху: на етапі старту про нього згадують 6,8 % респондентів, на етапі кульмінації – 31,6 %, на етапі фінішу – 23,3 %. При цьому перша підгрупа респондентів, тих, що перебувають на етапі старту, значуще відрізняється від другої і третьої підгруп – кульмінації та фінішу ($U_{1,2} = 2516$, $p = 0,00001$; $U_{1,3} = 2204$, $p = 0,004$). Останні дві підгрупи значуще між собою не відрізняються ($U_{2,3} = 523$, $p = 0,455$). Тобто особи юнацького віку схильні менше уваги приділяти політичним умовам власного життя, коли створюють його історію, розробляють його значення та сенси. Отримані

результати дещо суперечать відомостям про участь молоді в Євромайдані: 28 листопада 2013 року “Deutsche Welle” написала: “Десятки тисяч українських студентів вийшли на всеукраїнський попереджувальний страйк і вимагають від президента підписати угоду про асоціацію з ЄС” [4]. Отже, політично активна молодь в Україні існує, та це, звісно, не означає, що, конструюючи історію власного життєвого шляху, вона має звертатися до політичного. Зрілі особи та особи похилого віку, навпаки, проводять паралелі між політичними умовами та перебігом власного життя. Ідеться радше не про політичну активність та політичні дії, а про те, чи виступає політичне складовою автобіографічного дискурсу. Як бачимо, юнацтво схильне рідше звертатися до нього, ніж особи зрілого та похилого віку.

Чому і яким чином використовується політичний дискурс у конструюванні життєвого шляху? Розгляньмо виокремлені *дискурсивні стратегії*.

Політичне як джерело життєвих складностей. Цю дискурсивну стратегію ті, хто взагалі звернувся до системи значень політичного, використовують найбільш часто; вона трапляється у 48,4 % розповідей. Її сутність полягає в тому, що людина покладає відповідальність за власні проблеми на політичні умови, обставини. Цю стратегію фіксуємо в розповідях осіб на всіх етапах життєвого шляху: старту – 16,7 %, кульмінації – 50 %, фінішу – 100 %.

Так, дівчина 17 років пише: “У зв’язку із ситуацією в країні я на початку липня поїхала до Дніпропетровська і майже не бачила рідних”.

Жінка 35 років звинувачує державу, країну та владу в усіх негараздах та нещастях у власному житті: “Наша держава, країна, правителі не дають спокійно і щасливо жити простому народу”.

Чоловік 37 років вважає, що саме політична криза завадила йому працювати за фахом: “Закінчення інституту збіглося з політичною кризою, тому працювати за фахом не вдалося”.

Жінка 43 років нарікає на ситуацію, яка склалася в 1991 р. та конструює її як таку, що зумовила необхідність пристосовуватися, виживати: “А був це 1991 рік. Ситуація в країні загальновідома. І потрібно було якось виживати, пристосовуватися до цієї ситуації”.

Особи, що перебувають на етапі фінішу життєвого шляху, найчастіше розглядають політичне як джерело власних проблем. Жінка 78 років перелічує всі вияви політичного, які спричинили складності в її житті, вважаючи, що держава її образила: “І незважаючи на важкі часи дитинства, юності, та в зрілому віці – побудова комунізму, перебудова, буремні 90-ті роки, дефолт, м’яко кажучи, образила держава – за багаторічну працю пенсія, далеко від гідного життя в старості, я вважаю, що була щаслива”. При цьому важливим є оцей початок – “незва-

жаючи на...”, тобто політичне, хоч і є джерелом складностей, має і може бути поборене – і тоді життя буде щасливим. Досить інтимною є асоціювання політичного з важкими часами дитинства. Схожа за конструкцією-переліком наступна розповідь розкриває також сум та ностальгію за Радянським Союзом: *“Важко перенесла розпад нашого Радянського Союзу, приватизацію, ваучеризацію і буремні 90-ті роки”* (жінка 76 років).

Хоча всі наведені розповіді є схожими за дискурсивною стратегією вплитання політичного в історію життєвого шляху, вони також суттєво відрізняються на різних етапах життєвого шляху за своїм змістом, за масштабом узагальнення та рефлексії. Якщо на етапі старту особи більше скаржаться на ситуативні складнощі (“не бачила рідних”), на етапі кульмінації політичне вже постає як важливий чинник життєвих подій (“не дають спокійно жити”, “працювати за фахом не вдалося”, “потрібно було виживати”), то на етапі фінішу політичне тісно пов’язане з основними віхами життя (“часи дитинства ... побудова комунізму, перебудова, буремні 90-ті роки, дефолт, ... пенсія, далека від гідного життя”).

Політичне як патріотичне. Побудова ідентичності патріота, людини, яка любить свою країну і хоче щось зробити для неї. Ця стратегія простежується загалом у 25,8 % розповідей: на етапі старту – у 33,3 %, етапі кульмінації – у 33,3 %, зате зовсім зникає на етапі фінішу. Так, особи, що перебувають на етапі старту життєвого шляху, висловлюють не тільки любов до батьківщини, а й готовність попрацювати заради її розвитку: *“Я – патріот своєї країни та хочу зробити свій внесок у розвиток медицини”* (дівчина 18 років).

Для осіб, які перебувають на етапі кульмінації, ідентичність патріота також є важливою, але конструюється вона в спосіб, відмінний від того, що властивий етапові старту. Тут суб’єкти схильні зосереджуватися на проблемі миру, який протиставляється війні: *“Хочу, щоб був мир у всьому світі. Люблю свою країну”* (жінка 45 років).

В автобіографічному дискурсі конструюються також патріотичні почуття – любов до батьківщини, хвилювання за неї, очікування її розквіту: *“Дуже люблю Україну, свою батьківщину, хвилююся за неї. Вірю, коли прийде мир, ми будемо жити в найкрасивішій та найщасливішій країні”* (жінка 45 років).

Окреслені дискурсивні стратегії є основними в конструюванні політичного в контексті історії життєвого шляху. Маємо звернути увагу також на стратегії, які трапляються не так часто. Останнє впливає з радикальної орієнтації дискурсивної психології на якісну методологію. А проте, хотілося б виправдатися, ми навели частоти появи основних дискурсивних стратегій у розповідях про життєвий шлях, що вдалося нам

продуктивним для кращого розуміння розподілу вибірки, хоча й ніяк не вплинуло на методологію самого аналізу, якісний характер якого зберігся.

Політичне як предмет повсякденної комунікації. Трапляються розповіді, в яких підкреслюється, що люди обговорюють політичне зі значущими іншими. Так, жінка 35 років пише: *“Дорожу зустрічами зі своїми друзями. Зустрічаючись, ми спілкуємося на будь-які теми, сперечаємося про політику та роботу”*. Тут політика лише одна з тем для дружньої бесіди серед інших значущих предметів, вона асоціюється з приємним проведенням часу зі своїми друзями.

Досить цікавою є **стратегія активного заперечення політичного, його знецінення**. Цю стратегію можемо також означити як нігілістичну. Юнак 19 років так висловлюється про політичне в структурі свого життєвого шляху: *“Суспільство має усвідомлювати, що воно сильніше за державу, владу. Зазвичай демократія – вибір між двома мудаками”*. Ця стратегія є досить емоційною, адже вона, здавалося б зближує концепти держави та влади, однак при цьому протиставляє суспільство державі. Чи уявляє собі юнак інші позадержавні форми існування суспільного, чи схиляється до анархії? Усі ці питання залишаються без відповіді, висловлюється лише відразу до наявного політичного.

Усі стратегії, які ми розглядали вище, мають спільну рису: суб'єкт займає якусь позицію щодо політичного, він залучається до нього та використовує його в конструюванні історії життєвого шляху.

Наступні дві стратегії поєднує ізоляція від політичного: перша – власне дискурсивна, мовленнєва стратегія – **висловлення своєї відчуженості, ізоляції**, друга – позадискурсивна, але також важлива – **мовчання про політичне**. Так, суб'єкт може висловити свою відчуженість, ізоляцію від політичного, як, наприклад, юнак 17 років: *“Намагаюся триматися осторонь від мас та політики”*. Водночас суб'єкти здатні, створюючи історію власного життєвого шляху, і промовчати про політичне, як це зробили 87,3 % респондентів нашої вибірки. Мовчання про політичне є дуже важливим, адже М. Білліг розглядає те, що не вимовлено, як вміст діалогічного несвідомого [9]. Більш поетично це висловив Ж. Батай: *“Навіть слово “тиша” має звук”*. Чому суб'єкти не схильні звертатися до політичного в конструюванні життєвого шляху? Чи воно не є важливою умовою їхнього існування? Чи не стосується до сенсів та значень життя? Відповіді на ці запитання мають дати подальші дослідження, в яких дискурсивні стратегії звернення до політичного в конструюванні життєвого шляху будуть співвіднесені з іншими, зокрема особистісними, конструктами. Але, вже повертаючись до вищерозглянутих стратегій, що постають як важливі ресурси звернення до політичного (політичне як джерело життєвих складностей, як патріотичне, як предмет повсякденної комунікації, як знецінене та заперечене), можна припустити,

що дуже велика кількість людей просто не знаходить для себе можливості позиціонуватися в політичному дискурсі, адже наявні стратегії їх не влаштовують – вони або реактивні, або пафосні, або неефективні, оскільки не породжують ніякої дії, а інших їм не пропонують, та й наразі створити інші стратегії проблематично.

На основі результатів аналізу дискурсивних стратегій звернення до політичного в конструюванні історій життєвого шляху було створено відповідну їх класифікацію (рис.).

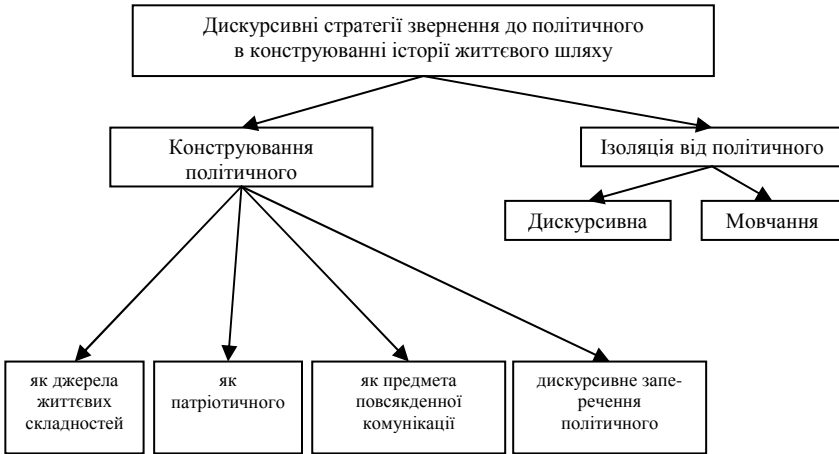

Рис. Класифікація дискурсивних стратегій звернення до політичного в конструюванні історії життєвого шляху особистості

Висновки. Проведене дискурсивно-психологічне дослідження “вплітання” політичного в історію життєвого шляху особистості показало, що існує чотири дискурсивні стратегії звернення до політичного в конструюванні історії життєвого шляху: політичне як джерело життєвих складностей (людина покладає відповідальність за власні проблеми на політичні умови); політичне як патріотичне (висловлення любові до своєї батьківщини та конструювання ідентичності патріота); політичне як предмет повсякденної комунікації (політика – тема для розмови зі значущими іншими); заперечення політичного (знецінення держави, влади, нігілізм у сфері політичного). Також виокремлено дві стратегії ізоляції від політичного: дискурсивна ізоляція – коли людина висловлює, своє бажання триматися осторонь від політичних відносин, та мовчання – коли суб’єкт узагалі не використовує політичний дискурс у конструюванні власного життєвого шляху.

Перспективи подальших досліджень полягають у співвіднесенні дискурсивних стратегій з іншими, зокрема особистісними, конструктами, щоб з'ясувати чому суб'єкт часом відмовляється використовувати політичний дискурс у конструюванні власного життєвого шляху, тобто визначити чинники мовчання про політичне.

Література

1. *Ананьев Б. Г.* Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2010. – 288 с.
2. *Горлач М. І.* Політологія: наука про політику / М. І. Горлач, В. Г. Кремень – К. : Центр навчальної л-ри, 2009. – 840 с.
3. *Гришко Л.* Будні Євромайдану: як страйкують українські студенти [Електронний ресурс] / Л. Гришко. – Режим доступу: <http://p.dw.com/p/1APx6>
4. *Дейк Т. ван.* Дискурс и власть / Т. ван Дейк. – М. : Либроком, 2013. – 344 с.
5. *Жадан І. В.* Політичний дискурс студентства: особливості та ресурси трансформування / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2016. – Вип. 37 (40). – С. 82–91.
6. *Жадан І. В.* Ціннісні пропозиції суб'єктів політичної соціалізації: контент-аналіз дискурсу / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2013. – Вип. 33 (36). – С. 256–264.
7. *Титаренко Т. М.* Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / Ю. Д. Гундєртайло, В. О. Климчук, О. Я. Кляпець та ін. ; за ред. Т. М. Титаренко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2016. – 320 с.
8. *Серіо П.* Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса / общ. ред. и вступ. П. Серіо. – М. : Прогресс, 1999. – 416 с.
9. *Billig M.* The dialogic unconscious: Psychoanalysis, discursive psychology and the nature of repression / M. Billig // *British Journal of Social Psychology*. – 1997. – Vol. 36. – №. 2. – P. 139–159.
10. *Butler J.* The Psychic Life of Power: Theories in Subjection / Judith Butler. – Stanford University Press, 1997 – 218 p.
11. *Giele J. Z.* Methods of life course research: qualitative and quantitative approaches / Janet Z. Giele, Glen H. Elder. – New York : SAGE, 1998. – 360 p.
12. *Wiggins S.* Discursive Psychology: Theory, Method and Applications / S. Wiggins. – New York : SAGE, 2016. – 280 p.

Reference

1. Ananyev, B. G. (2010). *Chelovek kak predmet poznaniya* [Human as Object of Knowledge]. St. Petersburg: Piter Publ. (rus).
2. Gorlach, M. I., Kremen, V. G. (2009). *Politolohiia: nauka pro polityku* [Politics: the Science about Politics]. Kyiv: The center of learning literature (ukr).
3. Gryshko, L. (2013). Budni Evromaidanu: yak straiuiuui ukrainski studenty [Weekdays of Euromaidan: how Ukrainian Students Strike], <http://p.dw.com/p/1APx6>

4. Dijk, T. van (2013). *Diskurs i vlast* [Discourse and Power]. Moscow: Publishing house Librokom Publ. (rus).
5. Zhadan, I. V. (2016). Politychnyi dyskurs studentstva: osoblyvosti ta resursy transformuvannya [Political Discourse of Students: Features and Resources of Transformation], *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii* [Scientific Studies in Social and Political Psychology], 37 (40), 82–91 (ukr).
6. Zhadan, I. V. (2013). Tsinnisni propozytsii subiektiv politychnoi sotsializatsii : kontent-analiz dyskursu [The Value Propositions of Political Socialization Subjects: Discourse Content-Analysis], *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii* [Scientific Studies in Social and Political Psychology], 33 (36), 256–264 (ukr).
7. Tytarenko, T. M., Gundertailo, J. D., Klymchuk, V. O. (2016). *Psykhologhiia zhyttivorennya osobystosti v suchasnomu sviti* [Psychology of the Person's Life-Creation in the Modern World]. Kyiv: Milenium Publ. (ukr).
8. Serio, P. (1999). *Kvadratura smysla: Frantsuzskaya shkola analiza diskursa* [Quadrature of Meaning: French School of Discourse Analysis]. Moscow: Progress Publ. (rus).
9. Billig, M. (1997). The dialogic unconscious: Psychoanalysis, discursive psychology and the nature of repression. *British Journal of Social Psychology*, 36 (2), 139–159.
10. Butler, J. (1997). *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford University Press.
11. Giele, J. Z., Elder, G. H. (1998). *Methods of life course research: qualitative and quantitative approaches*. New York: SAGE.
12. Wiggins, S. (2016). *Discursive Psychology: Theory, Method and Applications*. New York: SAGE.

Зимовин А. И. Политическое в контексте жизненного пути личности

Статья посвящена анализу обращений субъектов к сфере политического в конструировании истории собственного жизненного пути. С позиций дискурсивной психологии проанализированы 296 рассказов о жизненном пути. Респондентов специально не расспрашивали о роли политики в их жизни – они обращались к ней, следуя логике собственного автобиографического дискурса. Выделены четыре дискурсивные стратегии обращения к политическому: политическое как источник жизненных сложностей (человек возлагает ответственность за собственные проблемы на политические условия); политическое как патриотическое (выражение любви к своей родине и конструирование идентичности патриота); политическое как предмет повседневной коммуникации (политика – тема для разговора со значимыми другими); отрицание политического (обесценивание государства, власти, нигилизм в сфере политического). Также охарактеризованы две стратегии изоляции от политического: дискурсивная изоляция – когда человек высказывает свое желание держаться в стороне от политических отношений, и молчание – когда субъект вообще не использует политический дискурс в конструировании собственного жизненного пути.

Ключевые слова: политика, жизненный путь, личность, дискурс, дискурсивная психология.

Zimovin O. I. Political in the context of personal life path

The article is dedicated to the analysis of people's appeals to the sphere of policy in constructing the history of their own life path. It has been analysed 296 stories about life path from the standpoint of discursive psychology. Respondents were not purposely asked about the role of policy in their lives, but they arrived to the topic following the logic of their own autobiographical discourse. It is determined four discursive strategies of appealing to the political: political as the source of life problems – person shifts responsibility for his (her) problems to political conditions; political as patriotic – expressing love to one's Motherland and constructing the patriot's identity; political as a subject of everyday communication – policy as a topic for conversation with important others; the denial of the political – depreciation of the state, the authorities, nihilism in the sphere of political. It is also described two strategies of isolation from the political: discursive isolation, when person utters that (s)he wants to stay away from political relations, and silence – individual does not use political discourse at all for constructing his (her) life path.

Key words: policy, life path, personality, discourse, discursive psychology.